

Moreover, the features of autonomic regulation of combatants from elite units in comparison with such of conventional military personnel are discussed.

Keywords: heart rate variability, combat post-traumatic stress disorder, combat psychic trauma, spectral analysis.

УДК 616.71-057.36+616.74-057.36+616-018.2-057.36

Захворювання кістково-м'язової системи та сполучної тканини, артропатії як військово-медична проблема (за даними статистичних звітів військових госпіталів Міністерства оборони України за 2001–2013 рр.)

Г.О. СПАСЬКА, М.В. КУДРЕНКО, В.І. РУДЬ

Резюме. Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини, артропатії є суттєвою причиною працевтрат серед військовослужбовців Збройних Сил (ЗС) України. Метою роботи було проведення аналізу основних статистичних показників щодо хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини, артропатій за даними щорічних аналітичних звітів Військово-медичного департаменту Міністерства оборони (МО) України за 2001–2013 роки.

Встановлено значну питому вагу зазначеної патології серед усіх хвороб у військовослужбовців ЗС України, зростання питомої ваги артропатій серед усіх хвороб у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом, питомої ваги артропатій серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини у всіх контингентів військовослужбовців.

Зменшення частки військовослужбовців з артропатіями, звільнених з лав ЗС України, звільнених у відпустку та збільшення частки виписаних у військову частину протягом останніх років свідчить про покращення виходів лікування цих хворих, а зменшення середньої тривалості їх лікування – про його інтенсифікацію.

Ключові слова: хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини, артропатії, військовослужбовці, звільнені з лав Збройних сил, звільнені у відпустку, виписані у військову частину, середня тривалість лікування.

Останнім часом в усьому світі спостерігається невпинне зростання числа пацієнтів з захворюваннями кістково-м'язової системи та сполучної тканини. Медико-соціальне значення цієї патології зумовлене її широкою розповсюдженістю, часто прогресуючим перебігом, значним внеском у структуру працевтрат та інвалідизації, проблемами діагностики та лікування таких хворих [2–4]. Безсумнівна соціальна значущість кардіоревматологічних захворювань у молодому віці пов'язана з їх схильністю до формування запальних та деструктивних змін у серці, суглобах та хребті,

що зрештою і визначає прогноз таких хворих [1]. Безперечно, вивчення цієї патології актуальне для Збройних Сил (ЗС) України, оскільки більшу частину військовослужбовців складають молоді чоловіки, а соціально-побутові умови (скупченість, переохолодження, фізична перевтома, часто неможливість дотримання санітарно-гігієнічних норм) сприяють її виникненню та прогресуванню.

Мета роботи – проаналізувати основні статистичні показники щодо хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини, артропатій у військовослужбовців ЗС України за даними щорічних аналітичних звітів Військово-медичного департаменту Міністерства оборони (МО) України за 2001–2013 рр.

Матеріали до методи

Проаналізовано щорічні аналітичні звіти Військово-медичного департаменту МО України, що складаються на підставі статистичних звітів військових госпіталів МО України, за 2001–2013 рр. (форма З/МЕД, розділи «Структура по основних класах та групах хвороб» та «Визначені наслідки і тривалість лікування по класах та формах хвороб»). Досліджено питому вагу хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини, артропатій серед усіх хвороб, з приводу яких військовослужбовці ЗС України лікувалися у військових госпіталях МО України, артропатій серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини, військовослужбовців, звільнених з приводу артропатій, серед усіх звільнених з лав ЗС України; частку хворих з артропатіями, звільнених з лав ЗС та у відпустку, виписаних у військову частину, середню тривалість лікування з приводу артропатій. Всі показники вивчали залежно від контингенту хворих (окремо у військовослужбовців строкової служби та курсантів і офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом).

Для графічної демонстрації отриманих даних використовували програму Microsoft Word 2010 на персональному комп'ютері IBM PC. Показники питомої ваги та частки наведено у відсотках (%).

Результати та їх обговорення

Нами оцінено динаміку питомої ваги хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини серед усіх хвороб, з приводу яких військовослужбовці ЗС України лікувалися у військових госпіталях МО України у 2001–2013 рр. (рис. 1).

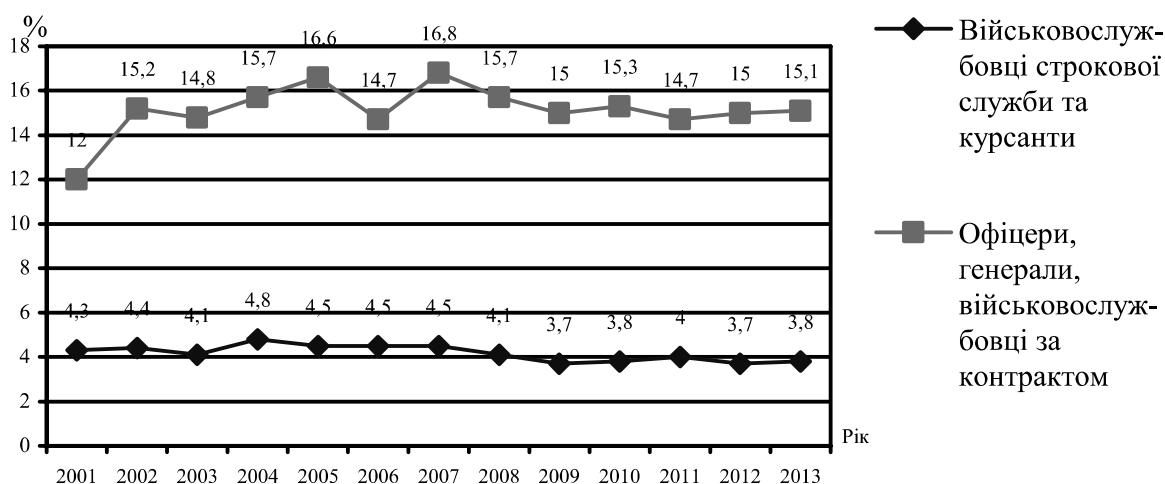

Рис. 1. Динаміка питомої ваги (%) хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини серед усіх хвороб у 2001–2013 рр.

З даних рис. 1 видно, що протягом 2001–2013 рр. у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом питома вага хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини серед усіх хвороб була значно вищою, ніж у військовослужбовців строкової служби та курсантів. У зазначений проміжок часу вона була досить стабільною з деякою тенденцією до зниження з 2008 р. серед усіх контингентів хворих.

Динаміка питомої ваги артропатій серед усіх хвороб, з приводу яких військовослужбовці ЗС України лікувалися у військових госпіталях МО України у 2001–2013 рр., продемонстрована на рис. 2.

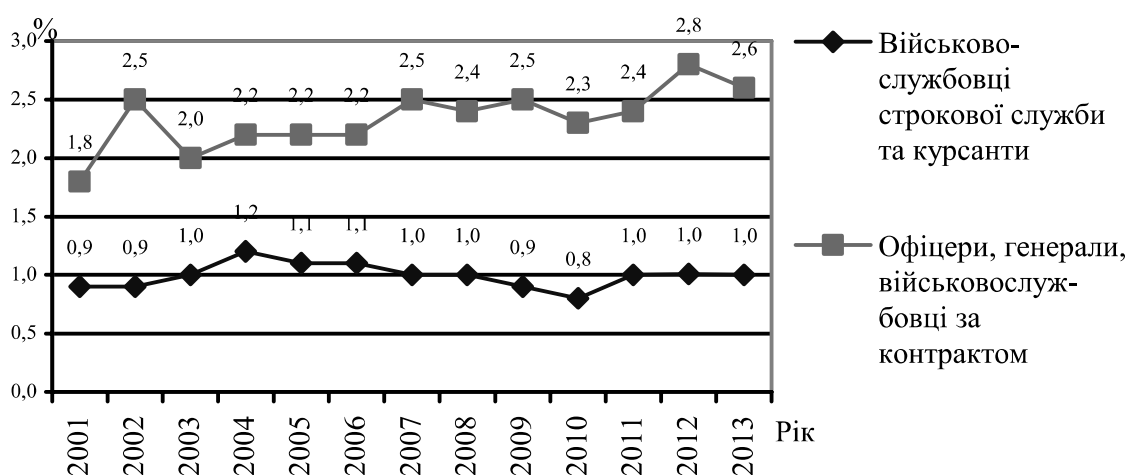

Рис. 2. Динаміка питомої ваги (%) артропатій серед усіх хвороб, з приводу яких військовослужбовці ЗС України лікувалися у військових госпіталях МО України у 2001–2013 рр.

Як видно з даних рис. 2, у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом питома вага артропатій серед усіх хвороб також була значно вищою, ніж у військовослужбовців строкової служби та курсантів. Протягом 2001–2013 рр. у першого контингенту її зміни мали хвилеподібний характер зі зростанням у 2012 році до максимального рівня (2,8%) та подальшим незначним зниженням у 2013 році (до 2,6%).

Серед військовослужбовців строкової служби та курсантів цей показник протягом 2001–2013 років був стабільнішим з невеликими хвилеподібними коливаннями (від 0,8 до 1,2%). У цього контингенту протягом 2001–2004 років він поступово зростав до досягнення свого максимального значення за весь період у 2004 році (1,2%); в подальшому відмічалось його поступове зниження з 2005 до 2010 року (до 0,8%) з наступним невеликим зростанням та стабілізацією у 2011–2013 рр. на рівні 1,0 %.

Динаміка питомої ваги артропатій серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини у військовослужбовців ЗС України у 2001–2013 роках, за даними військових госпіталів МО України, представлена на рис. 3.

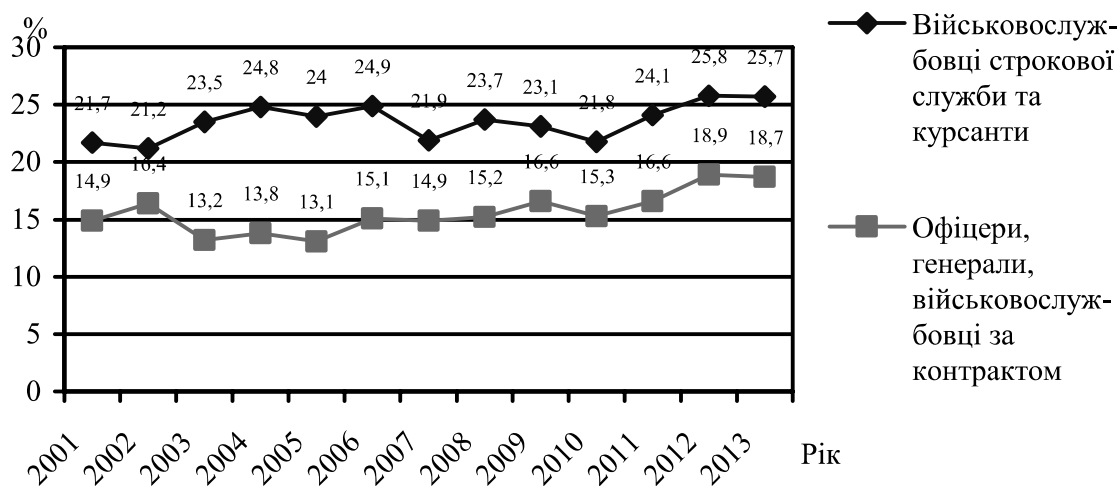

Рис. 3. Динаміка питомої ваги (%) артропатій серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини у військовослужбовців ЗС України у 2001–2013 рр., за даними військових госпіталів МО України

Як видно з даних рис. 3, артропатії посідають значне місце серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини, причому їх питома вага серед цього класу хвороб у 2001–2013 рр. була стабільно вищою у військовослужбовців строкової служби та курсантів, ніж у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом.

Вища питома вага хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини, артропатій серед усіх хвороб у офіцерів, генералів та військово-службовців за контрактом, ніж у військовослужбовців строкової служби та курсантів (див. рис. 1 та 2), пояснюється, ймовірно, їх старшим віком та більшим накопиченням у них цих хвороб. У військовослужбовців строкової служби та курсантів, за даними аналітичних звітів Департаменту охорони здоров'я Міністерства оборони України (форма З/МЕД), іншу структуру захворюваності і найбільшу питому вагу мають інфекційні хвороби та хвороби органів травлення.

Вища ж питома вага артропатій серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини у військовослужбовців строкової служби та курсантів (тобто молодшого та здоровішого контингенту хворих) відображає переважання у них саме цієї патології усередині вказаного класу хвороб.

З цього ж рисунку видно, що серед усіх контингентів хворих коливання питомої ваги артропатій серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини протягом 2001–2013 рр. носили хвилеподібний характер зі зростанням у 2012–2013 рр. до їх максимальних значень за весь вивчений проміжок часу серед усіх контингентів хворих (у військовослужбовців строкової служби та курсантів – 25,8–25,7%, у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом – 18,9–18,7%).

Динаміка питомої ваги військовослужбовців, звільнених з приводу артропатій, серед усіх звільнених з лав ЗС України 2001–2013 рр., за даними військових госпіталів МО України, представлена на рис. 4.

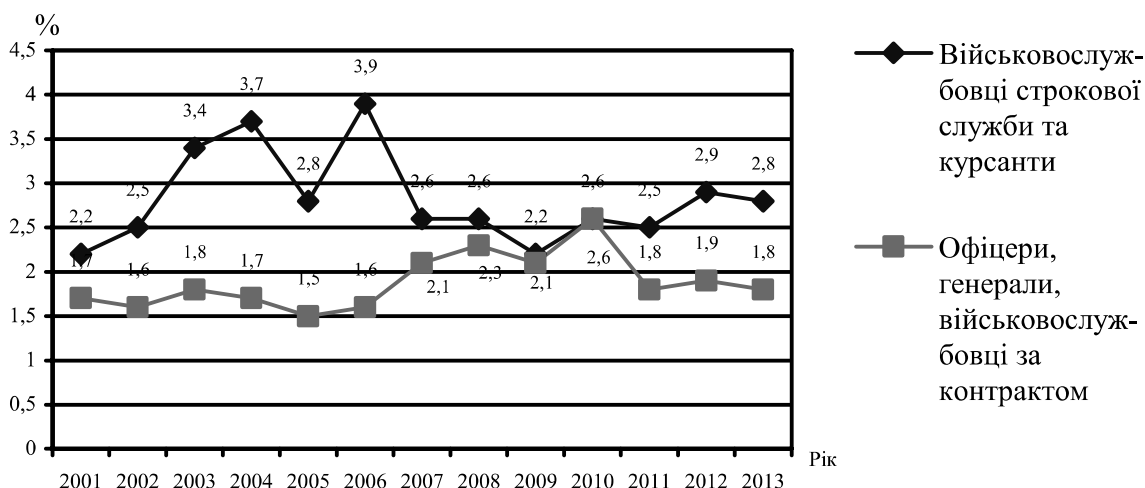

Рис. 4. Динаміка питомої ваги (%) військовослужбовців ЗС України, звільнених з приводу артропатій, серед усіх звільнених з лав ЗС України у 2001–2013 рр. за даними військових госпіталів МО України

Як видно з даних рис. 4, в цілому питома вага звільнених з приводу артропатій серед усіх звільнених з лав ЗС України була більшою у військовослужбовців та курсантів. Цей показник з 2001 по 2004 рік поступово зростав з 2,2 до 3,7%; в подальшому у 2005 році відмічалось його зниження до 2,8% з наступним зростанням до максимального за весь вивчений проміжок часу значення у 2006 році (3,9%) та подальшим поступовим зниженням до 2,2% у 2010 році та невеликим зростанням у 2011–2013 рр. (до 2,8–2,9%).

У офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом протягом 2001–2013 рр. цей показник був досить стабільним з невеликими хвилеподібними коливаннями у 2001–2006 рр. (1,5–1,8%); у 2007–2010 рр. відмічене його зростання з досягненням максимального значення у 2010 році (2,6%) та зниженням у наступні роки (до 1,9 та 1,8% відповідно у 2012 та 2013 роках).

На рис. 5 продемонстровано динаміку частки військовослужбовців з артропатіями, звільнених з лав ЗС України у 2001–2013 роках, за даними військових госпіталів МО України.

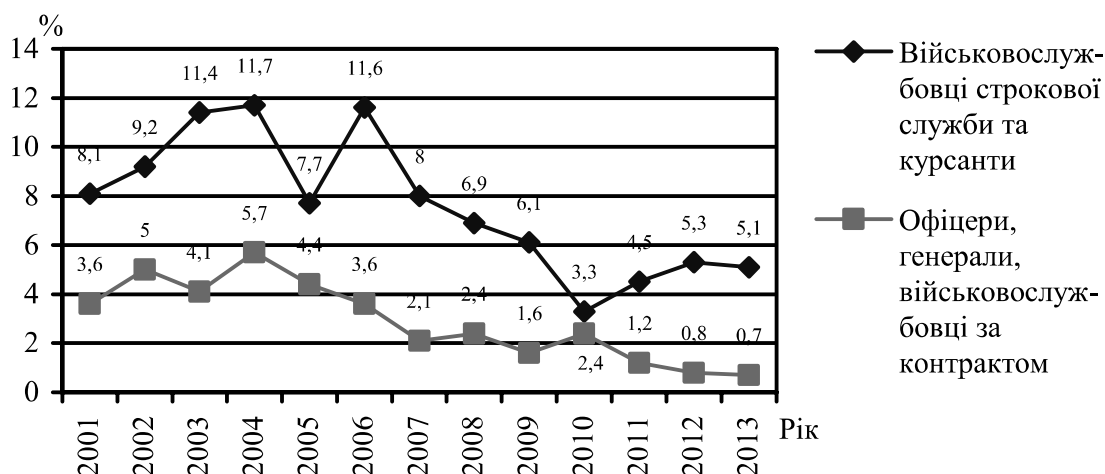

Рис. 5. Динаміка частки (%) військовослужбовців з артропатіями, звільнених з лав ЗС України у 2001–2013 роках, за даними військових госпіталів МО України

Як видно з даних рис. 5, серед хворих на артропатії частка звільнених з лав ЗС України у 2001–2013 роках була більшою у військовослужбовців строкової служби та курсантів, ніж у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом. Серед першого контингенту хворих вона знижувалася протягом 2006–2010 рр. (з 11,6 до 3,3%) з подальшим помірним зростанням у 2012–2013 рр. (відповідно до 5,3 та 5,1%).

Серед офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом з 2004 року відмічалася досить стійка тенденція до зниження цього показника аж до досягнення ним свого мінімального значення за весь вивчений проміжок часу у 2013 році (0,7%) що, ймовірно, відображає покращення профілактики та лікування цієї патології.

Динаміка частки військовослужбовців ЗС України з артропатіями, звільнених у відпустку після закінчення стаціонарного лікування у 2001–2013 роках, за даними військових госпіталів МО України, представлена на рис. 6.

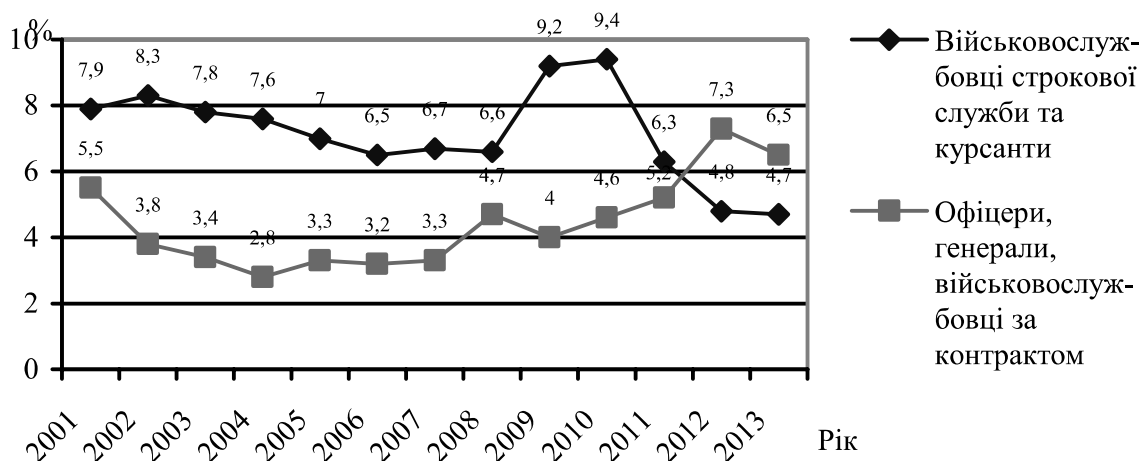

Рис. 6. Частка військовослужбовців ЗС України (%) з артропатіями, звільнених у відпустку у 2001–2013 роках, за даними військових госпіталів МО України

Як видно з даних рис. 6, частка військовослужбовців строкової служби та курсантів з артропатіями, звільнених у відпустку, з 2002 до 2008 року мала тенденцію до зниження; у 2009–2010 рр. відмічене значне її зростання аж до досягнення максимальних значень за увесь проміжок часу, що вивчався (9,2 та 9,4% відповідно у 2009 та 2010 роках) з подальшим значним зниженням наступними роками аж до досягнення мінімального рівня за весь вивчений проміжок часу у 2013 році (4,7%).

Зміни цього показника у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом мали зовсім інший характер. Так, з 2001 до 2004 року цей показник знижувався (з 5,5 до 2,8%); в подальшому ж відмічалася стабільне його зростання до досягнення ним свого максимального рівня у 2012 році (7,3%) та подальшим деяким його зниженням у 2013 році (до 6,5%).

На рис. 7 показано динаміку частки військовослужбовців ЗС України, виписаних у військову частину після стаціонарного лікування з приводу артропатій у 2001–2013 роках, за даними військових госпіталів МО України.

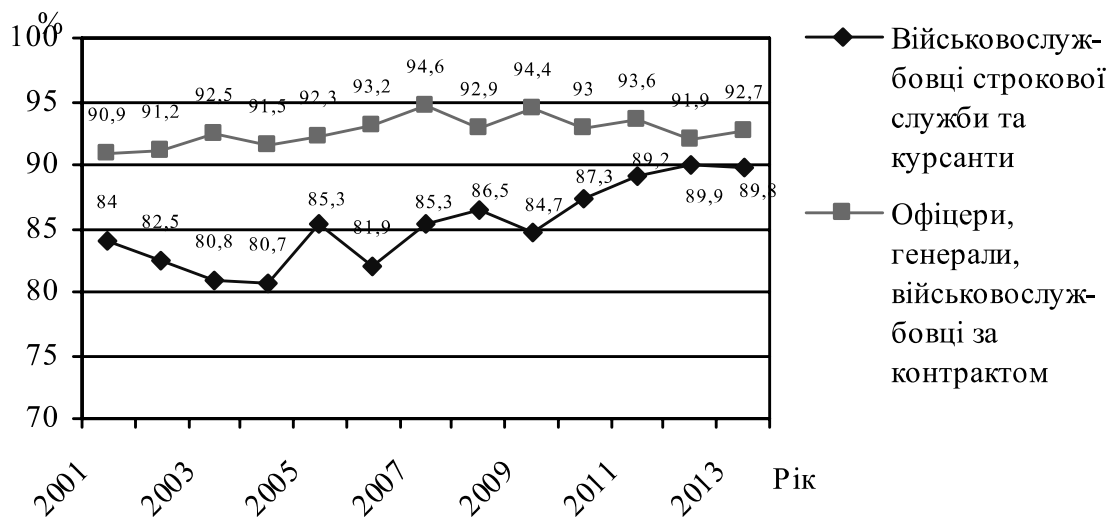

Рис. 7. Динаміка частки військовослужбовців ЗС України (%) з артропатіями, виписаних у військову частину після лікування у 2001–2013 роках, за даними військових госпіталів МО України

Як видно з даних рис. 7, загалом протягом 2001–2013 рр. частка офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом, виписаних у військову частину після лікування з приводу артропатій, була вищою, ніж військовослужбовців строкової служби та курсантів. Серед першого контингенту цей показник протягом 2001–2007 рр. поступово зростав (з 90,9 до 94,6%) з подальшою стабілізацією протягом 2007–2013 рр. на рівні 91,9–94,4%.

Інші зміни цього показника відмічалися у військовослужбовців строкової служби та курсантів. Так, серед вказаного контингенту він з 2001 до 2004 року поступово знижувався (з 84,0 до 80,7%), у 2005 році – зріс до 85,3%, у 2006 році – знову знизився до 81,9%. З 2006 року відмічене його зростання аж до досягнення максимальних значень у 2012–2013 рр. (89,9–89,8%), що, ймовірно, відображає покращення виходів лікування цих хворих.

Динаміку середньої тривалості лікування військовослужбовців ЗС України з артропатіями у 2001–2013 рр., за даними військових госпіталів МО України, представлено на рис. 8.

Як видно з даних рис. 8, середня тривалість лікування військовослужбовців ЗС України з артропатіями з 2007 року мала стійку тенденцію до зниження серед усіх контингентів хворих, що відображає інтенсифікацію їх лікувального процесу.

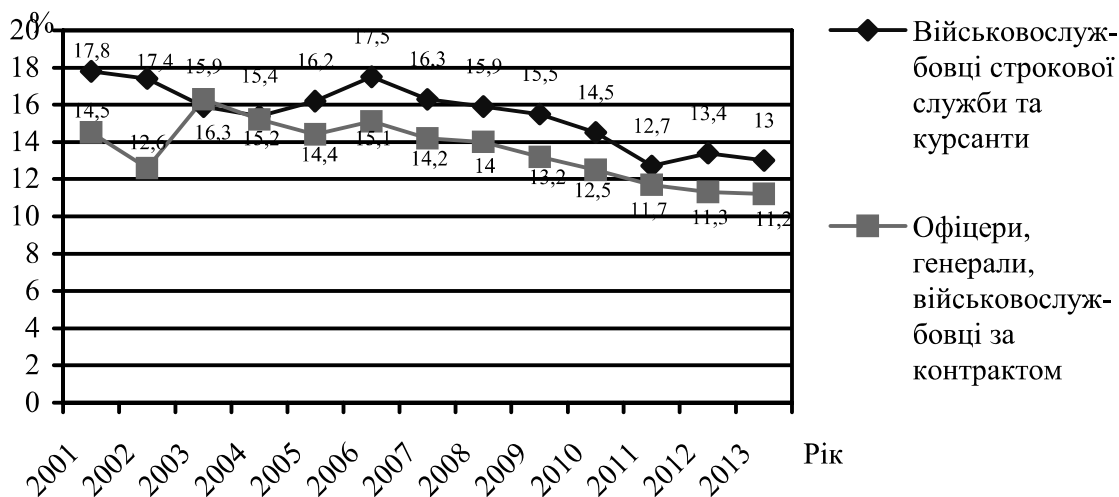

Рис. 8. Динаміка середньої тривалості лікування (діб) військовослужбовців ЗС України з артропатіями у 2001–2013 роках, за даними військових госпіталів МО України

Висновки

Таким чином, проведені нами дослідження показали значну питому вагу хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини і артропатій серед усіх хвороб у військовослужбовців ЗС України, які лікувалися у військових госпіталях МО України у 2001–2013 рр. Зростання останніми роками питомої ваги артропатій серед усіх хвороб у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом до максимальних за вказаний проміжок часу значень у 2012–2013 рр. (2,6–2,8%) питомої ваги артропатій серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини у всіх контингентів військовослужбовців до досягнення нею свого максимального значення у 2012–2013 рр. (25,8–25,7% у військовослужбовців строкової служби та курсантів та 18,9–18,7 у офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом) вказує на актуальність вивчення цієї патології у ЗС України.

Зменшення частки військовослужбовців з артропатіями, звільнених з лав ЗС України, аж до досягнення нею мінімального за всі вивчені роки значення серед офіцерів, генералів, військовослужбовців за контрактом у 2013 році (0,7%), частки військовослужбовців строкової служби та курсантів з артропатіями, звільнених у відпустку, також до мінімального значення у 2013 році (4,7%) разом зі збільшенням частки останнього контингенту, виписаного у військову частину після лікування, до максимального за всі вивчені роки значення у 2012–2013 рр. (89,9–89,8%) свідчить про покращення виходів лікування цих хворих протягом останніх років.

Зменшення середньої тривалості лікування військовослужбовців ЗС України з артропатіями аж до мінімального значення у 2013 році серед офіцерів, генералів та військовослужбовців за контрактом (11,2 днів) та серед військовослужбовців строкової служби та курсантів (до 13,0 днів) відображає інтенсифікацію лікувального процесу у цих хворих.

Література

1. Волосовець О.П. Сучасні проблеми кардіоревматології. Матеріали III Національного Конгресу ревматологів України. Дніпропетровськ, 2001 / О.П. Волосовець // Український ревматологічний журнал, дод. 1. – 2001. – С. 62–63.
2. Гармаш О.И. Показатели функции эндотелия при реактивных артритах в детском возрасте / О.И. Гармаш // Вестник физиотерапии и курортологии. – 2006. – № 3. – С. 31–34.
3. Коваленко В.Н. Обоснование и методические подходы к диагностике сердечной недостаточности с учетом геометрии сокращения левого желудочка / В.Н. Коваленко // Український терапевтичний журнал. – 2001. – Т. 3, № 1. – С. 65–67.
4. Paul S. Kim. Реактивный артрит: обзор литературы / S. Kim Paul, L. Klausmeier Thomas, P. Orr. Donald // Therapia. Український медичний вісник. – 2009. – № 11(41). – С. 38–44.

Заболевания костно-мышечной системы и соединительной ткани, артропатии как военно-медицинская проблема (по данным статистических отчетов военных госпиталей Министерства обороны Украины за 2001–2013 годы)

А.А. СПАССКАЯ, Н.В. КУДРЕНКО, В.И. РУДЬ

Резюме. *Заболевания костно-мышечной системы и соединительной ткани, артропатии являются существенной причиной трудопотерь у военнослужащих Вооруженных Сил (ВС) Украины. Целью работы было проведение анализа основных статистических показателей болезней костно-мышечной системы и соединительной ткани, артропатий у военнослужащих по данным ежегодных аналитических отчетов Военно-медицинского департамента Министерства обороны (МО) Украины за 2001–2013 гг.*

Установлены значительный удельный вес зазначеної патології среди всех болезней у военнослужащих ВС Украины, увеличение удельного веса артропатий среди всех заболеваний у офицеров, генералов и военнослужащих по контракту, удельного веса артропатий среди болезней костно-мышечной системы и соединительной ткани у всех контингентов военнослужащих.

Уменьшение доли военнослужащих с артропатиями, уволенных из рядов ВС Украины, уволенных в отпуск и увеличение доли выписанных в воинскую часть в течение последних лет свидетельствует об улучшении исходов лечения этих больных, а уменьшение средней длительности их лечения – о его интенсификации.

Ключевые слова: *болезни костно-мышечной системы и соединительной ткани, артропатии, уволенные из рядов Вооруженных Сил, уволенные в отпуск, выписанные в воинскую часть, средняя длительность лечения.*

Diseases of the musculoskeletal system and connective tissue, arthropathy as military medical problem according to the statistical report of the military hospitals of the Ministry of Defense of Ukraine for 2001–2013

G. SPASKA, M. KUDRENKO, V. RUD

Summary. *Diseases of the musculoskeletal system and connective tissue, arthropathy are important cause of days away from work among the military of the Armed Forces of Ukraine. The aim of the study was to conduct analysis of statistical parameters for diseases of the musculoskeletal system and connective tissue, arthropathy in military personnel according to the annual analytical reports data from Military Medical Department of the Ministry of Defense of Ukraine in 2001–2013.*

Significant prevalence of this pathology among all diseases in troops of the Armed Forces of Ukraine was detected, as well as increased proportion of arthropathy among all diseases among officers, generals and soldiers under the contract; increase in the proportion of arthropathy among diseases of the musculoskeletal system and connective tissue in all military contingents was also detected.

A decrease in the proportion of the military with arthropathy discharged from the Armed Forces of Ukraine and discharged on sick leave, and increase in the proportion discharged to a military unit in recent years indicates an improvement in treatment outcomes of these patients, and decrease in the average duration of their treatment – its intensification.

Keywords: *diseases of the musculoskeletal system and connective tissue, arthropathy, discharged from the Armed Forces, discharged on sick leave, discharged to a military unit, the average duration of treatment.*

УДК 616.36:578

Ураження печінки при Епштейна-Барр вірусній інфекції у військовослужбовців

**В.І. ТРИХЛІБ, В.Ф. СМОРГУНОВА, К.С. РИХАЛЬСЬКА,
С.І. ТКАЧУК, О.Л. ПАНАСЮК**

Резюме: *в статті приведені дані літератури щодо Епіштейна-Барр вірусної інфекції, частоти і характеру ураження печінки при даному захворюванні. Приведені дані історій хвороб хворих військовослужбовців на Епіштейна-Барр вірусну інфекцію.*

Ключові слова: *EBV- інфекція, гепатит, військовослужбовці.*

Герпетична інфекція залишається однією з найпоширеніших у світі. Вважається, що 90–95% населення світу інфіковано хоча б одним вірусом з родини Herpesviridae, при цьому вірус Епштейна-Барр (EBV) заражає приблизно 95% населення. Більшість людей інфіковані у дитинстві, інфек-